

Tiberio Madonna

REFLEKTI PRI LA LOGIKO
en la linguo Ido

Editerio *La Plumo*, Italia

Tiberio Madonna

REFLEKTI PRI LA LOGIKO

en la linguo Ido

Editerio *La Plumo*, Italia

REFLEKTI PRI LA LOGIKO en la linguo Ido

1ma edituro, oktobro 2018

Omna yuri rezervita

© Editerio *La Plumo*, Italia – Tiberio Madonna

gutipoemi@libero.it

“On ne povas «facar sa parto» a la logiko!.,

(Louis Couturat, 1910)

PRIZENTO

La linguo Ido esas reformuro di Esperanto. Quoniam Esperanto esas multe plu difuzita en la mondo, ed esas l'unika linguo artificiala konocata da la majoritato, dum la yardeki pasinta, multa personi, precipue profani pri lingvistiko, quik kande li saveskis pri ca reformo, questionis astonite: "Ka reformo di Esperanto? Pro quo? Ka ca linguo bezonis reformo?", konvinkite ke ol esas perfekta od, adminime (se la perfekteso ne existas), ne kontenanta defekti tante importanta ke ol bezonas reformesar.

Nu, la detaloza deskripto, en la ecelanta verko *Studyo pri la derivado* da L. Couturat, dil aspekti nelogikal e nekoheranta di Esperanto, e la relatanta manieri solvar li, montras rezultajo ya konvinkiva, aceptinda ed adoptinda. Ma ta nova e plu preciza sistemo rezultinta, expozita en ta pagini, semblas donar ankorfoye linguo perfekta, e kontree la linguo celas ankore multa nelogikalaji.

En ica verko me expozos ed explikos la kazi di procedo nekoheranta e nelogikala, furnisante anke posibla manieri di solvo. Ma me klarigas ke to nule esas propozo reformar Ido, qua existas ed uzesas de plua kam yarcento. Me nur deziras mostrar ke ca linguo ne esas perfekta quale kelki kredas; la prizento di la posibla moyeni (qui esas simpla exempli) solvar singla nelogikalajo esas nur por pruvar ke ta defekti esas emendebla, e do por ne esar akuzata facar kritiki sen

fundamento, nur por maldicensar e polemikar, ma kritiki tote justifikinda: ulafoye on indikas problemi ma sen explikar quale solvar li, nam vere li ne esas solvebla, e do ta kritiki esas arida; altrafoye on facas diskursi serioza e kun valida motivi, ed en ta kazi valoras la penon adminime reflektar pri li.

Tiberio Madonna

1. LA PRONOMO *LO*

Esas nekohero en l'adopto di la pronomo *lo*: on dicas ke ol esas analogo a *co* e *to*, ma ca analogeso esas defektoza.

En la *Kompleta Gramatiko Detaloza (KGD)* on lektas la texto di la propozo qua determinis la decido 948 dil Akademio: “De Beaufront e Couturat proponas... adoptar **lo** kom pronomo ed artiklo indikanta kozo nedeterminita analoge a **co**, **to**”. Do l'analogeso esas explicite deklarita, ed anke pluse konfirmita en l'expozio dil motivi: “... *lo* esas quaze abreviuro di *to quo*, e lua formo esas tote analogo, do necesa por la simetreso”.

Analogeso deklarita, konfirmita, e quik dementiita, apene pos poka linei, en la sama paragrafo dil jusa konfirmo, nam on lektas, kom exemplo: “Prenez *to*, me volas *lo*”, en qua on montras e bone remarkigas la difero inter *to* e *lo*, per explikar: “*Me volas to* esus dusenca; *me volas ol* semblas referar objekto, do esus anke dusenca; on ne volas l'objekto prenenda, ma «ke vu prenez *to*», la preno ipsa”.

Pro quo *me volas to* esus dusenca? Pro ke *to* darfas anke esar referata ad objekto (quale en *prenez to*). Do ube esas l'analogeso kun *lo*? *Lo* ed *ol* distingas ulo quon *to* ne distingas, nam *to*, uzata ambigue, darfas indikar sive objekto sive fakto: “Prenez *to* (= ta objekto)”, e “me volas *to* (= ta fakto)”.

Nu, ca konfuzeso venas de la fakto ke on esis tre rigoroza en distingar du kazi per “ol” e “lo”, ma on ne uzis la sama

rigoro por juste distingar la sama du kazi per la demonstrativi, qui mustus esar analoge “olta” e “to”.

Poke plu sube, la gramatiko semblas afirmar ta distingo, per dicar: “On bone remarkez, ke ni ne proponas *lo* vice *ol*, ma apud ed exter *ol*, exakte same kam ni havas *ico* apud *olca*, *quo* apud *olqua*”.

Do ca principo esas bone deklarita ma kom principo nur teoriala, nam la gramatiko ipsa konstante violacas ol en la praktiko, admisante expresuri quala “prenez to” kom normala e korekta expresuri, vice la korekta e logikala “prenez olta”; e ne nur per uzar konkrete tala expresuri, ma anke per justifikar li principe, nam ol deklaras ke “me volas to” esus dusenca. Do on expozas ed admisas samtempe du principi su-kontredicanta.

Ka la solvo? Simpla: on respektez l’uzo logikala di *to* ed *olta*, koncianta bone lia difero e mantenante ol rigoroze en la praktiko; pro to, vice justifikar l’uzo di “prenez to” e deklaras l’ambigueso di “me volas to”, tote kontree on abolizez tala expresuri kun *to* e *co* referata ad objekti, ed on docez uzar en tala kazi la korekta pronomi *olta* ed *olca*.

2. L'ARTIKLO ANTE LA POSEDALI

L'adjektivi posedala devus signifkar "di me", "di tu", "di lu", "di su" e. c., do ca speco di adjektivi, quale altra speci, ne implikus ka la kozo a qua oli referesas esas determinita o ne. Exemple, l'adjektivo qualifikanta "bela", referata a libro, ne indikas ka la libro esas determinita o ne, kad on parolas pri preciza libro: to esas indikata dal artiklo o, plu bone, da la prezenteso od absenteso dil artiklo *la*.

Tale, *bona libro* diferas de *la bona libro*, e ca difero indikesas dal uzo dil artiklo, certe ne dal adjektivo *bona*, qua esas egala en amba kazi.

Anke komplemento qua specigas la posedanto per la prepoziciono *di* ne indikas per su ka la kozo posedata esas determinita o ne; sempre l'uzo dil artiklo havas ica rolo distinganta: *libro di Peter* e *la libro di Peter*, ube la difero montresas dal uzo o ne dil artiklo, ne dal komplemento *di Peter*, qua esas la sama e povas esar uzata samforme en l'una od en l'altra kazo.

Do pro quo l'adjektivo "mea" devus implikar determineso di la kozo posedata, e tale inkluzar en su, implicate, l'artiklo *la*? Tale, l'adjektivi "mea", "tua", "lua" e. c. ne signifkas simple "di me", "di tu", "di lu", ma reale "la di me", "la di tu", "la di lu".

To venas del uzo idiomala di kelka lingui Europana, qui ne pozas l'artiklo ante (ne *avan!*) l'adjektivi posedala. La fakto ke to esas komuna a plura lingui, qui esas anke importanta e difuzita (l'Angla, la Franca, la Hispana, la Germana, e. c.), ne dispensas ta konstrukturi esar nomata "idiotismi", nam l'uniono facas la forteso, ma ne la logiko! L'omiso dil artikli en ta lingui ne havas logikala fundamento, ed esas nur debata al uzo komuna, qua ne fondesas sur la raciono ma sur la kustumo. En Ido, por enduktar logiko en ca fenomeno, t. e. por igar ol justifikebla de la vidpunto di la raciono, on inventis ke *mea* signifikas *la di me*, e do inkluzas implicate l'artiklo determinanta. To havas kom konsequajo ke, en kazo di nedetermineso, l'adjektivi posedala ne darfes uzesar: on devas dicar *di me*, vice *mea: amiko di me*.

Me dicis "on inventis" pro ke ca signifikajo (*la di me*), t. e. ca impliko di determineso, ne esas prezenta en la dicita lingui naturala, qui omisas l'artiklo kom idiotismo – me repetas – ma sen ke en ta uzo esas logiko e sen ke ta adjektivi implikas determineso per su. L'omiso dil artiklo en ta lingui esas simpla fakto sintaxala (di pozeso, t. e. ta adjektivo refuzas la kontakto direta kun l'artiklo) ma ne semantikala (di signifikajo interna dil adjektivo). La pruvo di to esas ke, exemple, en la Hispana, on dicas *nuestra hija* (*nia filiino*), do sen artiklo, ma altralatere *la hija nuestra*, kun l'artiklo! Nam en ca lasta kazo l'adjektivo *nuestra* ne esas en kontakto direta kun l'artiklo: la kontakto esas mediata per la substantivo *hija*. To demonstras la motivo sintaxala, e ne semantikala, quan me dicis: *nuestra* ne signifikas *la de nosotros*, nam, se on dicas *una hija nuestra*,

l'adjektivo *nuestra* kompreneble ne implikas determineso. Tamen, ya pro ca motivo (la ne-impliko di determineso), l'omiso dil artiklo esas idiotismo: ol ne esas logikala. Por donar logiko en Ido on decidis ke *mea* implikas *la*, ma to ne reflektas la situaciono di la lingui naturala ek qui on prenis l'omiso dil artiklo. Ta decido efektigis ke on ne darfas uzar en Ido l'adjektivi posedala se esas nedetermineso, kontre ke en la Hispana on darfas. Ca difero emersas de la kontrasto inter la Hispana *un amigo mío* (kun adjektivo posedala) e l'Idala *amiko di me* (sen adjektivo posedala).

On povus objeccionar ke ne importas en Ido la difero de la lingui naturala, ma importas la logiko, e la difero inter Ido e ta lingui esas ya la konsequajo de la fakto ke en Ido on enduktis logiko.

Nu, unesme, se ne importas la difero, Ido devabus tote ne kopiar e ne adoptar ca partikularajo omisar l'artiklo, nam to enduktas irgakaze stranja anomala konduto dil adjektivi posedala relate l'altra speci di adjektivi, e la plumpa solvo interdiktar l'uzo di la posedali en kazo di nedetermineso.

E, duesme, motivo mem plu grava, quan me ankore ne mencionis til nun: en perfekta kontredico, Ido previdas, kontree, l'uzo dil artiklo kande la posedali esas pronomi: *la mea, la tua, la lua*, e. c.: ka *mea* ne signifikis ja *la di me*? Ube esas la kohero e, do, ube esas la logiko en to?

Vice facar akrobatala stroki por justifikar ca e ta stranja fenomeno e ca e ta nekoherajo (pri qui on olim akuzis

l'Esperantisti), on adoptez kompleta e simpla logiko, uzante normale l'artiklo anke kun l'adjektivi posedala, nam to esas l'uzo logikala. La *KGD* en plura punti afirmas ke on devas ne imitar blinde o sklavatre l'uzi nelogikal e l'idiotismi di la lingui naturala, ka ne?

3. L'ALFABETO E L'ACENTO

Ido esas sendubite plu ordinata e logikala kam Esperanto en la sistemo di vortifado. Ma en l'alfabeto ed en l'acentado dil vorti Esperanto esas certe plu preciza e klara, me mem dicus plu ciencala e rigoroza, teoriala perfekta; me dicas *teoriale* pro ke, praktikale, esas la problemo di la supersigni, ne sempre facile disponebla.

Ido eliminis la supersigni ed organizis skribo-sistemo plu simila a la naturala lingui, ma to esas l'unika avantaĵo. La preĉo di to esas – me ne exajeris se on rezonas de la vidpunto di la logiko – ke on obtenis granda konfuzajo.

La sistemo likas aquo omnalatere, e la logiko esas pozita sub la pedi. Un sama fono esas skribata en du o mem tri manieri diferanta, ed un sama litero pronuncesas en plura manieri. La fono [k] skribesas ordinaro <k>, ma anke <q> e <x> (kombinita kun [s]). On facis to por reflektar la ortografio di la lingui naturala en certena vorti, ma ne sempre on vere reflektas ol: onu skribis *bisquito*, kun stranja *q* cherpita ek altra galaxio, e *fluxio*, kun needitita *x* veninta de universo paralela... En tala vorti trovesas nek ciencaleso nek naturaleso, ma nur stranjeso. Do ka ne esis plu reguloza, klara e facila skribar *k* en omna kazi? La sama fono [j] skribesas <y> ma anke <i>, qua esas la litero di la vokalo [i], e do, anke inverse, la sama signo <i> pronuncesas kom vokalo o kom mikonsonanto. La pronunco di la litero *i* esas libera, ma ne la maniero skribar [j], e l'unika

regulo qua governas to esas ke [j] skribesas certe y en komenco di vorto od inter vokali, ma anke takaze ne sempre: *teiero*, *kakaiero*, *stipendiiero* skribesas kun *i* pro ke en oli esas la sufijo *ier*, do on mustas dicernar ta aparta kazi (altralatere esas anke la sufijo *yun* en *bovyuno*, qua kontree efektigas y pos konsonanto, nam *yun* esas vere radiko plue kam sufijo: omno konsiderenda en ca kompleksa junglo ortografiala). E por la cetera kazi esas nula regulo: *sinioro* ma *onyono*, segun qua rezono? On trovas *onion* en l'Angla, do on expektus *oniono*; on povus dicar ke hike *ny* reflektas la Franca *gn*; ma cakaze pro quo *sinioro* e ne *sinyoro*, segun la Franca *seigneur* o l'Italiana *signore*? La pronunco donas nula indiko, nam la *i* en ta kazi darfas pronuncesar [j], do en kazo di ca pronunco quale savar la justa ortografio? La nekoheraji abundas. Ka to ne esas vera kaoso? Ube esas la logiko? La kulmino di to esas la du vorti *mielo* e *myelo*, skribata en la du manieri ma pronuncebla samamaniere: la pruvo evidenta di la neregulozeso.

E lo dicita pri *i* e *y* validesas paralele pri *u* e *w*: l'ambigueso regnas; exemple onu havas *sandwicho* ma *reduito*; *swabro* ma *Suabia*, qua en l'Angla esas *Swabia*, quo mem povas trompar. E mem inter du vokali, ube on expektus *w*, esas *u* en *hauo*. Sen ula regulo.

Utree, la litero <j>, qua havas la sono [ʒ], darfas esar pronuncata [dʒ]; ma en ca kazo quale on savas ke la vorto ne skribesas kun *dj* vice la simpla *j*? Existas ya vorti skribata en ta maniero: *adjektivo*, *adjudikar* e. c.

Sume, on ne povas negar ke ca tota organizo esas fusho.

Ni videz nun quanta exakteso esas en la reguli qui governas l'acentado (pro quo l'*acentizo*?) en Ido.

Ultre la komplekseso di lo enuncata pri l'acento, certe ne simpla quale la regulo di Esperanto, certa detali, ma importanta, fugis l'atenco dil Idisti qui formulizis la regulo. Preske omna lekteri ja savas lo, nam me publikigis longa analizo en mea blogo *Prilingua Letraro*. Do hike me dicos rezume nur lo esenca.

La detalo adjuntita pri la “plursilaba radiki” esas plumpa moyeno por solvar la problemo eceptar la kazi quala *pia*, *gluo* de la regulo qua previdas la diftongeso di *io*, *ia*, *uo*, *ua* e. c. Ta sistemo mustus esar deskriptata per texto mem plu kompleksa kam la vorti uzita, nam la regulo tale formulizita esas tre lakunoza e defektoza: per la frazi skribita, on lasas exter la regulo omna kazi en qui, ante la dezinenco, esas sufijo vice radiko. La menciono di “plursilaba radiki” ne previdas ke ante la dezinenco povas esar sufijo qua finas ya per *i*: *-ari-*, *-eri-* ed *-i-*. Tale, vorti quala *librerio*, *donacario*, *dukio* havas reale nula regulo. L'expresuro pri la plursilaba radiki, en qui *i* ed *u* ante vokalo ne darfas recevar l'acento, ne reflektas la kompleta vortaro Idala, reduktante la kazi a situaciono tro simpla e ne reala.

E tamen ya ita esas la texto aprobata (lektebla en la *KGD*), qua esas la regulo oficala dil acento en la gramatiko di Ido.

La maniero solvar ta omna defekti esus adoptar ortografio plu logikala e plu fidela a la pronunco di la foni quin la literi devas reprezentar. Do, exemple, y sempre kande la fono esas [j], e. c., mem se ta sistemo ne reflektas l'ortografio di la lingui naturala: ol ne povas, pro ke la skribo-manieri di la lingui nacionala esas extreme nereguloza e kapricioza, do on ne sequez li sklavatre ed omnakuste.

4. LA VORTI KOMPOZITA

En ica chapitro me parolos pri la vorti kompozita per plura radiki, nam uli de li havas nekoheraji.

Un de la punti di la reformo di Esperanto esas ya la sistemo di vortifado, qua bezonis multa chanji por eliminar la multa nelogikalaji. Ma ni videz nun ke kelki restis en la linguo, anke pos la reformo.

La sufixi en Ido augmentis, por ke omna idei esez juste expresata e por ke la vorti formacesez en maniero racionala. Ma ulakaze on admisis principio nejustifikinda, per qua on omisas sufixi qui esus necesa: en la kompozuri kun adjektivi.

La principio, nelogikala meaopinione, esas expozita en noto di la *KGD*, e precize en la noto 5 dil chapitro “Regulo di analizo o deskompozajo”: *Nultempe formacez kompozajo por expresar ideo qua povas esar expresata tam kurte per la simpla elementi*. Exemple, on ne unionez l’adjektivo *reda* e la substantivo *vango* en *redvango* por dicar *reda vango*.

Ica esas la principio; lua kulpo esas ke ol dementias la justa principi maxim bazala di la logiko: ka la simpla uniono di plura elementi chanjus lia senco? Kad on ne akuzis l’Esperantisti ya pri to? On reprochis al Esperantisti kompozar vorti en qui singla elemento chanjas sua senco per simpla uniono kun altra elemento, o per simpla chanjo di dezinenco,

adjuntante en la kompozuro plusa ideo ne expresata da afixo nek da irga altra elemento.

La principio, kontree, logikala esas ke singla elemento mantenas sua senco, e ke la senco di la kompozuro esas la sumo di la senci di lua elementi: tale irga ideo quan on volas komunikar esas expresenda explicita e klare per afixo o radiko.

Do: *redvango* esas *reda vango*! Ol ne darfas signifika altro. Irgo plusa es expresenda per la justa afixo. Tale, *longharo* esas simple *longa haro*, pro ke nulo adjuntesis, to esas vera logiko. Persono **kun** longa hari esas *longharozo*: la posedo di la qualeso es expresenda per la sufijo *-oz-*, same kam persono kun joyo esas *joyozo*. *Kopio* esas l'ago kopiar, ne anke la rezultajo, qua esas *kopiuro*, dum ke en Esperanto ol esas *kopio*, e to reprochesis al Esperantisti. Do pro quo on falas en la sam eroro, nur pro ke en la vorto esas du radiki vice un? La du radiki mantenas sua senco, e nule darfas adjuntesar la senco di *-oz-* (se ol ne esas inkluzita) nur per simpla unio di la du radiki. Qua logiko esas en ta procedo?

Tamen Ido preskriptas to.

E tale, segun la gramatiko, *centyaro* ne esas ensemblo di cent yari, ma ento qua havas cent yari (vice *centyarozo*).

La *KGD* repetas lo plurafoye. Ma se ca principio esus vere racionala e ne produktus problemi, on ne falus en kontrediko: en la noto 26 di la sufixi, on lektas ke "... *plenplado*, exemple, equivalas, pro l'elizio permisata, *plena plado*". Pro quo? Ka to konfirmas la principio expozita en la

KGD ipsa, o praktike dementias ol? To esas la pruvo ke ta principio esas nek logikala nek naturala, se naturale on oblivias ol.

Pluse, quon signifikas *interspaco*? Segun Dyer, ol esas spaco inter du loki. Ma ca vorto ne semblas formacita segun la reguli, nam en kompozuro per prepoziciono plus substantivo on devus sequar l'ordino dil elementi, exemple *subtaso* indikas kozo qua esas sub taso. Do *interspaco* devus indikar kozo inter spaci, e kontree indikas spaco inter kozi. La problemo esus solvebla konsiderante la parto *inter-* ne kom prepoziciono ma kom adjektivo *intera*, e do *spaco intera*; ma kun la principio dicita, anke to esas neposibla. E do, qua esus la solvo por justifikar la vorto? Me vidas ya nekohero e defekti en ta sistemo kompozar la vorti.

La *KGD* asertas ke l'omiso di afixo esas nur darfo, ma fakte lu obligas a to, kande lu afirmas kun forteso ke, exemple, *longharo* povas signifika nur un kozo (ulu kun longa hari, segun lu), o ke *centyaro* ne povas signifika *yarcento*. Pluse, en la gramatiko on mixas vorti qui bezonus sufixo (*dukapa*, *trifolia*, *longhara*) kun vorto qua tote ne bezonas ol (*internaciona*), nam la vorti kun prepozicioni **devas** ne havar sufixo, kande la prepoziciono ipsa, per sua senco, remplasas sufixo: *internaciona* signifika *inter la nacioni*, e do nulo esas adjuntenda, kontre ke *nacionala* signifika *di naciono*, e do la senco dil prepoziciono *di* esas expresata per la sufixo *-al-*. Pro to, la kazo di *internaciona-nacionala* ya diferas de ita di *longhara-haroza*. Tamen on kunmixas sendicerne la du kazi.

Pose on deklaras ke la sufijo, ulafoye, esas necesa por klareso, quale en *bonhumorozo*. Nu, qua decidus, singlafoye, ka l'adjunto di sufijo esas necesa o ne? L'omiso di la justa sufijo devus esar admisata nur kom rara ecepto e konceso en kazi di extrema klareso e por evitar vorti vere longega, ne divenar normala regulo, tante ke on esas mem blamata se on ne sequas ol.

Ed, irgakaze, l'obligo sequar la principo supere citita (segun qua *redvango ne* esas *reda vango*) esas explicite deklarita, quankam ta principo esas kontrelogika.

La fakto ke ca sistemo esas nekoheranta e defektoza emersas anke de altra detalo.

On darfes formarcar vorto per du substantivi, exemple *treno-staciono*, e ta vorto signifikas *staciono di la treni*. La vorto *simio-kapo* signifikas *kapo di simio*, ka ne? Ma se, segun la *KGD*, *simio-kapa* signifikas **kun** *kapo di simio*, segun la sama rezono facita pri *centyaro*, *simio-kapo* devus indikar ulu **kun** la kapo di simio! E se *lenso-forma* signifikas **kun** *formo di lenso*, *lenso-formo* devas indikar ula kozo **kun** *formo di lenso*; ma ka *lenso-formo* ne signifikas simple *formo di lenso*?

Yen la nekohero.

L'adjektivo *lenso-forma* devus signifika simple *qua esas* *formo di lenso* e ne *qua havas* *formo di lenso*, same kam *joya* signifikas nur *qua esas* *joyo* e ne *qua havas* *joyo*, expresenda per *joyoza*. Traktar altramaniere ula vorti nur pro ke li kontenas du radiki vice un esas sen motivo e kontre la logiko.

Por solvar ta nekoheraji, on mustas postular uniformeso,
ed uzar sempre e racionoze l'afixi konvenanta.

5. LA MANKO DI RENVERSEBLESO

La renversebleso esas importanta punto di la reformo. Ol mencias en plura parti di la verko *Studyo pri la derivado* da L. Couturat, pri olqua me parolis en la prizento: ta verko deskriptas bone e detaloze omna motivi di la reformo qua duktis ad Ido. En ol on lektas la deskripto ipsa dil principio di renversebleso: *Se on transiras de un vorto ad altra vorto samfamilya per ula regulo, on devas transirar, inverse, de ca lasta a l'unesma per regulo exakte inversa.*

Per ca principio, on povas “*departar de irga vorto di ula familyo (konocante sa senco) por deduktar certe la cetera vorti di ta familyo, sen konsiderar, qua esas la primitiva vorto*”.

Nu, exemple, de la vorto *telefonilo*, se on savas lua senco, on povas deduktar la senco dil verbo *telefonar*, supresante la sufijo *-il-*, klare *rekonocbla; e de la vorto *martelagar* on facile deduktas la senco di *martelo*, per supreso dil sufijo *-ag-*, nam ol aplikesas a nomi di instrumenti.

Tamen, regretinde, tala certa dedukti ne esas sempre posibla, e la vorti obtenita ula-kaze povas ne esar unasenca (*unasencoza*).

To eventas pro la fakto ke ula sufixi, difere de *-il-* ed *-ag-*, darfes aplikesar a diferanta speci di radikali, nome a radikali verbala e neverbala. La rezultanti esas ambigua. Ni videz kelka exempli.

La sufijo *-ist-*, same kam *-er-*, soldesas indifere a nomi di kozi ed a verbi: *pianisto*, *flutisto*, *dentisto* unlatere, e *vendisto*, *bindisto*, *telegrafisto* altralatero; *biciklero*, *automobilero* unlatere, ed *aviacero*, *kolektero* altralatero. Pro quo to esas problemo? Pro ke, departante de un de ta vorti, on obtenas substantivo qua povas esar ambigua ed indikar sive ago sive objekto. Exemple, se on savas quo esas pianisto, tamen on povas ne savar la senco di la vorto de qua *pianisto* derivesis, e pro to *piano* povus esar sive instrumento muzikala (e to esas korekta) sive l'ago sonigar ol (nekorekta); same pri *flutisto*; *dentisto* povus venar de *dentar*, verbo qua signifikus *kuracar la denti*, quan on deduktus (nekorekte) savante la signifikato di *dentisto* (korekte); altralatero, *vendisto* povus venar de substantivo *vendo* signifikanta *butiko*; *bindisto* venar de *bindo* signifikanta *binduro*, ed on povus mem formar de ol (nekorekte) la verbo *bindizar* (vice *bindar*), erorante pri la tota vorto-familio; pluse, savante la senco di *telegrafisto*, on povus egardar la *telegrafo* kom nomo dil instrumento, qua esas anke simila a ta di la lingui naturala, do eroro esas ya posibla, to ne esas nur hipotezo. La kompozuri *biciklero*, *automobilero* povus duktar pensar pri verbi *biciklar*, *automobilar* qui respektive indikus l'agi uzar biciklo ed automobilo, vice ke pri ta transportili ipsa, konsiderante ke la sufijo *-er-* soldesas tre ofte (plu ofte) a verbal radikali. Ca hipotezo ne esas bizara, nam analoga kompozuro, *aviacero*, venas ya del verbo *aviacar*, qua kompreneble expresas l'ago uzar certena aerala transportilo, do cafoye la kompozuro ne venas del nomo dil transportilo ipsa; e kontree, en ca kazo, on povus egardar *aviaco* ya kom la nomo dil vehilo, analoge a *biciklo* ed *automobilo*. E la vorto

deduktata de *kolektero*, nome *kolekto* povus anke esar interpretata ne kom l'ago kolektar, ma kom la kolekturo: se bicikleros esas amatoro di la bicikli, kolektero esos amatoro di la kolekturi, on povus pensar.

Quale vi jus vidis hike, la posibla miskompreni ne esas frukto di fantazio, ma erori reale eventiva ed experiencebla en la praktiko.

La sufixi qui povas duktar ad erori ne esas nur *-ist-* ed *-er-*, ma anke *-eri-*, *-esk-*, *-ey-* ed *-ig-*.

La fakto ke un sama sufixo aplikesas a radikali verbala e neverbala donas, quale on vidis, problemi praktikala, ma esas anke principe nelogikala, quale on agnoskas en la *KGD* ipsa, en noto a la sufixo *-ig-*. L'aserto ke povas genitesar “nul *reala* miskompreno” esas diskutebla.

La klareso di la linguo postulus plu rigoroza distributo di la sufixi a la du speci di vorti. Do ni videz qua remedio esas posibla por solvar la problemo.

On devas donar a singla sufixo, adminime a ti qui plu multe produktas ambiguesi, la posibleso soldesar nur ad un speco di vorto.

La sufixi *-ist-* ed *-er-* distingus ka l'okupeso di ulu esas profesionala o ne. Ma ni konsiderez ke en la linguo naturala on ne kustumas distingar to per specala sufixi, e la sama vorti uzesas por la du kazi. Ulafoye esas mem jenanta devar dicernar kad okupeso reprezentas profesiono o ne, ed on hezitas pri qua

sufixo es uzenda. Irge en la majoritato di la kazi la distingo esas meaoopinione neutila, e nur kande ol esas necesa on povas precizigar la du kazi per uzar l'adjektivi *profesionala* ed *amatora*. En ca maniero, on esas libera atribuar ad un sufixo la radikali neverbala ed al altra le verbala. Or ni remarkez ke en la lingui naturala la sufixo *-ist-* uzesas kun nomi, e do ni povas, anke plu naturale, soldar ica a radikali neverbala ed *-er-* a radikali verbala. Tale ni havus exemple *pianisto*, qua venus nedubiteble de nomo di objekto (*piano*) e *bindero*, de qua ni nefaliive deduktus la verbo *bindar*.

Pri la du sufixi *-eri-* ed *-ey-* ni povus procedar analoge. On ne komprenas la neceseso dil distingo quan ca du sufixi facas. L'expliko da la *KGD* ne konvinkas me pri la reala bezono distingar la du kazi. L'exempli donita pri *imprimerio* ed *imprimeyo* semblas a me nur subtilaji, ed anke semblas frukto di konvencioni diskutebla: ta exempli povus mem esar renversata, ed on povus konsiderar l'imprimeyo kom plu ampla kam l'imprimerio: l'imprimeyo povus esar kvartero di urbo, o parto di plu ampla komerceyo, ube esas multa imprimerii. Anke la senco atribuita a *drinkeyo* esas arbitrala e diskutebla, irge interpretebla altramaniere. Esas, segun me, plu utila e praktikala uzar *-eri-* por la radikali neverbala ed *-ey-* por le verbala, nam me vidas *-eri-* plu uzata kun nomi en la lingui naturala. E do: *librerio*, *juvelerio*, *parfumerio*, *lakterio* unlatere, e *fabrikeyo*, *direkteyo*, *manjeyo*, *dormeyo* altralatere.

Pri la sufixi *-esk-* ed *-ig-*, la solvo esas kelke plu kompleksa, nam li mustas esar duobligata.

On povas retenar *-esk-* nur por la verbi, quale ol esis origine, e retroprenar *-ij-* ma nur por nomi, e soldante ol a la participi di la verbi, plu klare. Se on ne prizas *-ij-*, on povas adoptar *-isk-*, od altra sufijo. Ici esas nur sugestii pri posibla formi; lo importanta esas la principo, t. e. uzar sufijo nur kun nomi o nur kun verbi. En la *KGD* on lektas: “En la realeso, **paleskar** = *komencar esar pala* e tale pri la ceteri. Do, ne existas difero esencala inter l’uzo di *esk* kun verbi e l’uzo di *esk* kun adjektivi. Ol indikas: o *komenco* di ago, o *komenco* di qualeso”. Nu, ca rezono grosiera ya ne semblas en la stilo di Ido, tante preciza pri altra kazi en la decidi di la reformo. Hike, en dicar to (“o *komenco* di ago, o *komenco* di qualeso”), on kunmixas ya agi e kozi konkreta pos esar tante rigoroza en la dicerno di radiki verbala e neverbala, do on retroiras astonive a la poka precizeso ed a la konfundo reprochita a la sistemo di Esperanto, motivo pro qua on rezolis facar reformo. Kunmixar (e do konfundar) la du kozi signifikas formacar indifereinte *penseskar* e *rapideskar* quale se li esus analoga; ma, en ta maniero, same kam on deduktas *pensar* de *penseskar* (= *komencar pensar*), on povas deduktar *rapidar* de *rapideskar* (= *komencar rapidar*), t. e. interpretar eroroze la senco di *rapid-* kom radiko di la verbo *rapidar* signifikanta *esar rapida*. E tale on durus formacante la cetera vorti, exemple *rapido* (= *rapideso*), falante en la sama eroro di Esperanto, qua identigas *rapido* e *rapideco*. Pro to, distingar la du kozi esas necesa por evitar konfundi e por ridonar renversebleso. Ne importas en qua formo, ma altra sufijo esas bezonata. Trovar sufijo kun formo naturala esas preferinda, ma ne absolute necesa. Onu skribis juste en la *KGD* (en la noto 28

di la sufixi): “Cetere ni nule blamas Zamenhof venir ad **-em-** per ta voyo e donir a sua linguo sufixo ne existanta en linguo naturala. La questiono ya ne esas, ka ta od ica sufixo esas naturala (uli ne mem povas esar naturala), ma kad li esas utila e klara. Se yes (e se altra plu bona ne existas), nule importas kad li havas o ne havas modelo en la «naturala» lingui”. E, fakte, Ido havas sufixi ne tote naturala, deformita (*-em-*, *-ed-*, *-ind-*) o kun signifiki arbitriale atribuita, exemple *-aj-*, qua en la lingui nacionala ne havas la senco di objekto konkreta, ma di ago: la Franca *lavage*, *sabotage* e l’Italiana *lavaggio*, *sabotaggio* signifikas rispektive *lavo*, *saboto*, ne *lavajo*, *sabotajo*.

La sufixo *-ig-* povas esar rezervata por la verbi, ed esar remplasata, kun la nomi, da altra sufixo. Por ta skopo, la maxim naturala esus *-iz-*, qua vere en nia lingui havas ya ta senco (*igar*), plue kam *provizar*. Do *rapidizar*, *modernizar* (vice *rapidigar*, *modernigar*). La nuna *-iz-* aquirus altra formo: esas posibla formacar *-od-*, por obtenar verbi finanta per *-odar*, qua imitus la verbo Latina *dare*, la Hispana *dar* e l’Italiana *dare* (*donar*): *vestodar* (vice *vestizar*), *sukrodar*, *salodar*. On povus objeccionar ke tala verbi esus netransitiva, pro ke l’objekto di «dar» (*donar*) esus la radiko: *sukrodar* esas *donar sukro ad...*; la verbo do bezonus komplemento nedireta: *sukrodar a kafeo*, ne *sukrodar kafeo*. Ma on memorez ke *-od-* esus reale sufixo, nur inspirita dal verbo Latina, ma ne vere la verbo *donar* en Ido. Ultree, on kustumas en Ido transitivigar verbi qui per la naturo di sua formaco esus netransitiva, exemple *similesar* (= *esar simila*) postulus *ad*, ma uzesas plu fluante kun komplemento direta: *similesar ulu*. Do analoge

sukrodar a kafeo divenus senprobleme *sukrodar kafeo*. Irge, quale, me ja dicis, ici esas nur sugestis pri posibla formi. On povas certe selektar altra formo. Exemple, se on ne volas diplasar la nuna sufijo *-iz-* de lua senco, on povas adoptar simila sufijo *-is-* por remplasigar *-ig-* kun nomi ed adjektivi. La formo *-is-* esas varianta di *-iz-* en l'ortografio di la lingui naturala, precize en la Germana ed en la Franca. Tale: *modernisar, realisar*; konfrontez li kun la Franca *moderniser, réaliser*; ne importas ke en ta verbi Franca *-is-* pronuncesas [iz] kun konsonanto sonora, nam en Ido on darfus prenar la formi ortografiala vice transskribar la foni, exemple *nevroso*, qua en la lingui naturala skribesas kun *s* (en la Franca *névrose*) ma ube ta litero pronuncesas [z]. Se esas kolizioni kun vorti existanta, on povas chanjar ta vorti.

En irga kazo, esas sempre valida to quon me dicis supere, t. e. ke importas la principo segun qua on soldez sufijo od a nomi ed adjektivi od a verbi; do se ca moyeni, expozita da me kom posibla solvili, ne plezas, on serchez altra moyeni. Me expozis li nur por montrar ke esas ya posibla respektar la principo e solvar la problemo.

6. QUANTESMA

La vorto *quantesima* esas absurdajo lexikala. Me explikas pro quo.

La nombri kardinala (*un, du, tri, e. c.*) uzesas por expresar la quanteso di la kozi: “Quanta botelin tu plenigis?” “Me plenigis *dek* boteli”. Kontree, le ordinala (*unesma, duesma, triesma, e. c.*), qui vere en Ido nomesas *numeri*, indikas ne la quanteso, ma exakte la pozeso, la rango en qua trovesas kozo relate la ceteri dil sama speco: “Qua botelon tu plenigis?” “Me plenigis la *dekesma* botelo en l’etajero”, tre diferanta del unesma exemplo. On savas bone ca difero, ed en omna lingui on distingas la du kazi per du formi di nombri/numeri, le kardinala e le ordinala, quankam ofte on expresas anke la rango per la formo kardinala: “Me plenigis la botelo numero *dek*”, tamen lua senco esas ordinala. Anke Ido distingas bone la du formi per la sufijo *-esm-* (por le ordinala); ed Ido mem uzas du diferanta vorti por indikar li: *nombro* e *numero*.

Or l’adjektivo questionala *quanta* uzesas kompreneble por questionar pri la **quanteso**, e nur pri ol; tote ne pri la pozeso o rango. La numeri, qui indikas la rango (*unesma, duesma, triesma*), nule koncernas quantesi, ma nur rangi, plasi. Do, por questionar pri la pozeso, plaso di kozo, havas nula sencon e nula justifikon uzar la radiko *quant-*, qua esas por tote altra skopo: la quanteso di boteli, exemple, esas ideo qua ne

relatas to quon ni volas savar questionante pri qua botelon on plenigis: on plenigis nur un botelo, qua esas la dekesma en serio de duadek boteli. Do, se la respondo esas *la dekesma*, la questiono nule darfas logikale kontenar la radiko *quant-*, nam to quon ni volas savar esas la dekesma plaso, qua esas nur plaso, ne quanto: la sola quanti concernata en la situaciono esas *un* (la nombro de boteli plenigita) e *duadek* (la nombro de boteli prezenta en l'etajero), tote ne *dek*, qua esas nur la numero di la plaso dil botelo plenigita, do precize *dekesma*, ne indikanta quanteso.

Se on volas questionar pri la rango, la radiko *quant-* ne esas apta. L'adjektivo questionala disponebla esas *qua* (*qua botelon tu plenigis?*), nam ol devas ne kontenar l'ideo di quanteso; regretinde ol anke ne kontenas l'ideo ordinala di rango, ed esas do tro generala. L'ideo di rango esas kontenata en la sufijo *-esm-* di le ordinala, e pro to esas bona ed apta uzar ol, ma ne kombinante lu kun *quanta*, kontenanta ideo ne expresenda; plu juste kun *qua*.

La radiko *quant-* indikas quanteso e la sufijo *-esm-* indikas pozesos, e l'una ideo ekskluzas l'altra: per questiono on volas savar o la quanteso o la pozesos, ne amba. Do kombinar la du kozi esas kontredico: pro to me dicis ke *quantesima* esas absurdajo lexikala. Por igar plu preciza la tro generala adjektivo *qua*, on adjuntez ad ica la sufijo *-esm-*, ne a *quanta*: do *quesma*, ne *quantesima*.

Ica esas la logikala ago. Se on ne prizas *quesma* pro ke artificioza (tamen logikala e ne plu artificioza kam *quantesima*,

qua esas anke nelogikala), on kontenteskez pri *qua*. Mealatere, *quesma* konvinkas me, nam ol esas racionala, utila ed apta.

7. QUANTA KLOKI ESAS?

Esas substanciala difero inter l'enunco di la dati e ta di la kloki; nam en l'unesma kazo ni dicas exakte en qua (*quesma*) dio ni esas, e pro to ni uzas la sufixo ordinala: "Esas la triesma di februaro"; en la duesma kazo ni dicas quanta tempo pasis til nun, ne vere la kloko en qua ni esas, e do ni uzas la nombri kardinala: "Esas tri kloki e duimo".

Me explikas plu bone. En l'unesma exemplo, ta pri la dato, la triesma dio di la monato februaro esas vere la dio qua esas pasanta, en qua ni esas, nam ja pasis du dii e nun ni esas en la triesma, ne ja tote pasinta. En l'exemplo pri la kloki (*tri kloki e duimo*) ni ne esas en la triesma kloko de la komenco di la dio, nam ja pasis tri kloki, e nun ni esas vere en la quaresma kloko, e precize meze di ol (... *e duimo*); ma ni ne dicas "quaresma": en realeso la quaresma klokon ni tote ne mencionas, pro ke, difere de la dati, ni ne dicas en qua kloko ni esas, ma exakte *quanta kloki pasis* til nun. Yen pro quo ni uzas le kardinala: lo esas pro ke ni parolas ne pri determinita punto en la tempo, ma pri la **quanto** de tempo qua pasis til ca punto.

Nu, do ni tote juste uzas la numeri por la dati e la nombri por la kloki. Or se ni respondas quanta kloki, minuti e, kelkafoye, sekundi esas [pasinta], to postulas adequata e konforma questiono, t. e. «*Quanta kloki esas [pasinta]?*», e ne «*Qua kloko esas?*», pro ke ni questionas pri la quanto de kloki

(*tri kloki*), ne pri qua kloko (qua esus *la quaresma*): fakte en la respondo ni tote ne dicas qua kloko esas la nuna.

Do, a determinita respondo, korespondanta apta questiono. Ton postulas l'uniformeso e la logiko.

8. LA SUFIXI -EG- ED -ET-

La du sufixi *-eg-* ed *-et-*, indikante sive intenseso di qualeso o di ago sive dimensiono di korpo, povas esar ambigua en ula kazi: ka *yunego* esas homo (vivanto) tre yuna o granda homo yuna? Altravorte: ka *yunego* venas de *yunega* (substantivigita) o de *yuno* (sufixizita, por indikar ento plugrandigita)?

Oportus separar la du koncepti di intenseso e di dimensiono, per du pari de sufixi. Ante kelka tempo me sustenis la sufixo *-isim-* por la maxima grado di intenseso, do *yunisimo* esus homo tre yuna e *yunego* nur granda homo yuna. Ma me konfesas ne tre prizar ca sufixo, pro ke ol esas bisilaba e pro ke ol diplasas l'acento naturala, quankam ni ja havas altra sufixo tala: *-ivor-*. Irge me preferus rezervar la sufixo *-eg-* por la koncepto di intenseso (*tre: bonega = tre bona*) e donar la senco di granda dimensiono al sufixo *-on-*: tale *yunono* esus granda yuno, *librono* esus granda libro, la nuna *librego*. Por l'opozita senco, on povus mantenar *-et-* kun la senco di *poke* (*beleta = poke bela*), e por la diminutivo dil nomi uzar la sufixo *-el-*: *puerelo*, por dicar *mikra puero*.

Es remarkinda ke, paradoxale, Esperanto tote ne havas ica problemo, nam *junegulo* ya diferas de *junulego*!

9. PLUS

La vorto *plus* esas un de la vorti maxim desfacile klasifikebla, me ne dicas en Ido, ma generale en la lingui naturala. Komprenible en Ido la klasifiko di la vorti kom substantivi, adjektivi, adverbii, e. c. esas plu importanta pro ke to influas plu multe l'uzo di la dezinenci e havas rolo determinanta en la sistemo morfologia.

Nu, mem la lexicografi e la gramatikisti experta ne interkonkordas en la klasifiko di ta vorto: uli raportas ol kom konjunciono, uli kom adverbo, altri kom prepoziciono.

Ti qui egardas ol kom konjunciono facas lo versimile pro lua analogeso en certena maniero kun la konjunciono *ed*: *tri kulieri plus du forketi* \approx *tri kulieri e du forketi*. Ma, pos reflektado, me exkluzas lo, nam se *plus* semblas quala *ed* en juntar tala *sintagmi, tamen ol ne kondutas quale konjunciono en juntar prepozicioni.

Vere ca vorto semblas ya prepoziciono, nam ol «regas» (gubernas) komplemento simile a la prepoziciono *kun*: *tri kulieri kun du forketi*.

Tamen, per konsidero di ca motivo e longa reflektado pri ca klasifiko, me remarkis ke *plus*, se prepoziciono, esas vere stranja prepoziciono, nam en altra kunteksti ol kondutas en maniero anomala konfronte kun la cetera prepozicioni.

Ni prenez kom exempli la prepozicioni *circum*, *ante*, *exter*, *kontre*, *lor*, *sub* e *super*.

Ca omna prepozicioni esas uzata anke por formar adjektivi ed adverbis: *circuma*, *circume*, *antea*, e. c. Ni observez e konsiderez lia uzo kom vorti izolita komparante ol kun la senco di lia korespondanta adjektivi:

La muro circum la urbo. La muro circuma.
La prezidanto ante la nuna. La prezidanto antea.
La personi exter la domo. La personi extera.
En la sinso kontre la nia. En la sinso kontrea.
La kustumi lor la milito. La lora kustumi.
En la etajo sub ica. En la suba etajo.
Ica vino esas super l'altra. Ica vino esas supera.

Nu, remarkez ke omna adjektivo derivita de prepoziciono referesas al substantivo qua en l'unesma frazo esas **ante** la prepoziciono, ne al substantivo (expresata o tacata) quan ta prepoziciono regas, e qua esas parto dil komplemento guvernata da ta prepoziciono. Nun ni komparez ica frazi al exemplo pri la kafeo e la repasto:

Me prenis kafeo ultre la repasto. Me prenis kafeo ultrea.

Ca exemplo kun *ultre* funcionas do quale ti kun l'altra prepozicioni (nam, fakte, *ultre* esas normala prepoziciono).
Ma:

Me prenis la repasto plus kafeo. Me prenis plusa kafeo.

Do *plusa kafeo*, ne *plusa repasto*! Hike on vidas ke *plus* ne kondutas quale normala prepoziciono, nam l'adjektivo *plusa* devabus esar referata a la repasto, ne a la kafeo, qua esas parto dil komplemento. De to on inferas ke *plus* ne esas prepoziciono, nam la frazi kun ol konstrukesas altramaniere kam la frazi kun normala prepozicioni.

Plus esas adverbo: la frazi kun ca vorto, qua naskis por expresar la signo aritmetikala +, esas frazi ne tote kompleta syntaxale, ma kun vorti omisita, en stilo telegrafala o "robotala", por expresar, kun abrevii, nur lo esenca di koncepturi matematikala: *du plus tri = du e, plus(e), tri*. Ca vorto, *plus*, esas do adverbo qua signifikas *adjunte, ultre lo preiranta*. Me skribis *plus(e)* kun *e* finala por substrekizar ke ol esas adverbo, ma kompreneble la formo *plus* esas ja adverbo, sen bezono di la *e*.

Tote juste, do, klasifikas olun sive la *KGD* sive la dicionario da Dyer, prizentante ol kom adverbo.

Ma mea konkluzo volas irar preter to. Se ol esas adverbo, pro quo ol bezonas l'adjunto dil dezinenco *e* en certena kuntekti? Ol recevas la *-e* kande ol ne sequesas nemediate dal elemento qua adicionesas, qua adjuntesas.

On dicas: *ni ne plus iracas*, ma *ni ne iracas pluse*.

To esas heredajo de la kustumo di la konstrukti matematikala: en *du plus tri*, la vorto *plus* esas vidata probable kom ula kozo qua devas esar sequata necese de altra kozo qua

adjuntas, e do vere ol videsas simile a prepoziciono (adminime en la konstrukto), mem se ol ne esas lo.

Meaopinione to havas nula justifiko logikala, ed esas anke neutila kompliko en la praktiko, nam lo pozas limiti (ne sustenata da motivi racionala) quin la lingui naturala ne havas, e do jenanta.

Me dicus libere: *ni ne plus iracas e ni ne iracas plus.*

10. TRO, SAT, PLU, MIN, MAXIM, MINIM

La vorti *tro*, *sat*, *plu*, *min*, *maxim*, *minim* esas adverbi. En Ido esas adverbi qui finas per la dezinenco *e* (le derivita de altra speci di vorti) ed altr adverbi qui ne havas dezinenco, quale le jus mencionita.

Tamen le sis supre dicita, quankam li ja esas adverbi, adjuntas *e* kande li ne uzesas izolite. Ma pro quo?

L'adverbi, en omna lingui, esas vorti qui darfas referesar ad verbi (pro to li nomesas *adverbi*), ad adjektivi o ad altra adverbi. Pro quo le sis hike concernata darfas esar referata nur ad adjektivi ed altra adverbi, en sua formo simpla, e bezonas la dezinenco *e* se referata a verbi? Ka li ne esas ja adverbi kande, referata ad adjektivi, li ne havas la dezinenco, quale *nur*, *quik*, *olim*, *nun*? On nultempe adjuntas *e* a ca lasta vorti: ne existas *nure*, *quike*, *olime*, *nune*.

Tamen on decidis to, segun l'exemplo di Esperanto, qua anke kondutas tale. Ca procedo nur por determinita adverbi esas klara ecepto, ma neexplikebla. Qua logiko esas en to? Lo igas me pensar pri la kazo di ula prepozicioni qui en Esperanto darfas uzesar kun l'infinitivi, difere de le cetera, qui ne darfas. Tala konstrukti semblas ya idiotismi, e probable li vere venas de ula lingui nacionala.

La logiko e l'uniformeso postulus, kontree, ke on uzez la sama konstrukti universale: *plu bona*; *me plu prizas ol same*

kam *tre bona*; *me tre prizas ol e tote bona*; *me tote prizas ol*. On devus do uzar li sen *e*, quale anke *plus*. Ne esas motivo racionala por eceptar nur (ne *nure*) ula adverbi uzante li altramaniere kam omna cetera adverbi (o per adjuntar *-e*, o per adjuntar *multe*). Evidente ta uzo reflektas kustumo nacionala qua ne esas justifikebla nek aceptebla en linguo universala reguloza.

11. LA PROPOZICIONI RELATIVA RESTRIKTANTA

La propozicioni relativa esas quala adjektivi e, quale ici, li referesas ad elemento por kompletigar l'informi pri ol. L'analogeso kun l'adjektivi esas klara en ca exempli:

Ni laudos l'employati sincera en ca raporto pro lia bona konduto.

Ni blamos l'employati mentianta en ca raporto pro lia mala konduto.

Ni blamos l'employati qui mentias en ca raporto pro lia mala konduto.

La participo *mentianta* dil duesma exemplo esas analoga al adjektivo *sincera* dil unesma exemplo: olu havas la sama funkcio e, fakte, la participi esas adjektivi.

Or la triesma exemplo esas simple varianto di la duesma: vice *mentianta*, esas *qui mentias*, qua esas exakta equivalanto dil participo. De to on vidas klare ke la propoziciono relativa (*qui mentias*) remplasas ed equivalas perfekte la participo, qua esas adjektivo, e do ke taspeca propozicioni esas quala adjektivi; e, same, li donas informi pri l'ento a qua li referesas, en ca kazo pri l'employati.

Ni videz nun altra exempli, qui semblas le sama, ma havas altra vesto, ed altra signifiko:

Ni laudos l'employati, sincera en ca raporto, pro lia bona konduto.

Ni blamos l'employati, mentianta en ca raporto, pro lia mala konduto.

Ni blamos l'employati, qui mentias en ca raporto, pro lia mala konduto.

Esas importanta difero en la du serii de exempli, pro l'uzo di la komi. En l'unesma serio on komprenas ke, en la grupo dil employati, uli dicas la verajo ed altri mentias. En la duesma serio la situaciono esas ya diversa o, plu bone, esas du situacioni: en l'unesma exemplo omna employati dicas lo vera; kontree, en la duesma e triesma, omna employati mentias.

La frazo “*La hundi, simpatiinda, donas joyo*” esas tre diferanta de “*La hundi simpatiinda donas joyo*”. En l'unesma, on asertas ke generale la hundi (do omna hundi) donas joyo, nam esas nula restriktio: l'adjektivo *simpatiinda*, inter komi, esas nur informo plusa, qua povas anke esar omisata e la senco di la restajo di la frazo (ke li donas joyo) ne chanjas (*la hundi, simpatiinda, donas joyo => la hundi donas joyo*); do omna hundi (sen restrikti) donas joyo; ed anke omna hundi esas simpatiinda. Kontree, en la duesma frazo, l'adjektivo *simpatiinda*, sen komi, restriktas la nombro di la hundi pri qui on parolas: nur le simpatiinda donas joyo, do ne omna hundi; e, pro to, anke ne omni esas simpatiinda: esas uli simpatiinda (ti pri qui on parolas) ed altri ne. En ca duesma frazo, l'adjektivo *simpatiinda* determinas qua speco de hundi esas aludata, e do ca adjektivo ne povas esar omisata, nam altre la senco chanjas

(*la hundi simpatiinda donas joyo* diferas de *la hundi donas joyo*).

Nu, se l'uzo di la komi por l'adjektivi funkcias en ta maniero, pro quo por la propozicioni relativa, qui esas quala adjektivi, la komi ne darfas uzesar en la sama maniero? To esas kontrelogika.

Por l'adjektivi restriktanta on ne uzas komi, do ca sama procedo esas logikale ed analoge aplikenda anke a la propozicioni relativa restriktanta, qui pleas la sama rolo e determinas strikte ed exakte l'elemento a qua li referesas.

L'uzo di la komi en amba kazi (di restriktito e di nerestriktito) impedas distingar la du sencis, kun manko di precizeso e kun detrimento di la komprenebleso.

Oportus emendar ta nepreciza e mem ambigua uzo, probable kopiita de Esperanto (qua procedas same), e retroprenar la klara e logikala uzo distinganta, tante bone deskriptita en la *KGD*, e regretinde tante nesaje ignorita da la posa reforminti.

12. NULE

Esperanto esas tre preciza en l'adverbi di la korelativi, e specigas sorgoze l'adverbi di loko, tempo, maniero, kauzo e quanteso, distingante li per diversa dezinenci, e markizante mem la movo a loko per plusa dezinenco.

Kontree Ido, en ca kazo, regretinde esas tre poke preciza e kelke plumpa, nam ol uzas sempre la sama dezinenco por omni, distingante la diversa speci per longa radiki e ne sempre.

Pri ca temo me ne havas multo dicenda. Nur ke la kulmino di to esas la vorto *nule*, qua esas la modelo di la konfuzajo, nam pri la signifiko di ta vorto mem la gramatiko ne esas certa: en la sama verko, la *KGD*, on montras ol ulaloke kom adverbo di maniero signifikanta ya *en nula maniero* (en la chapitro dil adjektivi-pronomi nedefinita, en qua on parolas anke pri l'adverbi derivita de li; ed anke en la chapitro pri l'adverbi), ed altraloke kom adverbo di quanteso (en noto di la sama chapitro pri l'adverbi), nam en ta loko aparas equivalo inter *tote ne* e *nule*.

Sume, la senco di ta adverbo semblas vere nebuloza.

Linguo tante logikala e preciza “nule” meritas tala konfuzajo.

INDEXO

1. LA PRONOMO *LO* pag. 5
2. L'ARTIKLO ANTE LA POSEDALI..... pag. 7
3. L'ALFABETO E L'ACENTO pag. 11
4. LA VORTI KOMPOZITA pag. 15
5. LA MANKO DI RENVERSEBLESO..... pag. 20
6. QUANTESMA pag. 27
7. QUANTA KLOKI ESAS?..... pag. 30
8. LA SUFIXI *-EG-* ED *-ET-*..... pag. 32
9. PLUS..... pag. 33
10. TRO, SAT, PLU, MIN, MAXIM, MINIM..... pag. 37
11. LA PROPOZICIONI RELATIVA
RESTRIKTANTA pag. 39
12. NULE..... pag. 42